

ULUSAL AZINLIKLAR VE ULUS-DEVLET SORUNU: BASK ÜLKESİ

Maya ARAKON*

ÖZET

20. yüzyıl boyunca Batı Avrupa’da bazı ulusal azınlıkların ve etnik grupların kimlik taleplerinin arttığı, içinde yaşadıkları devletlerden kopma ve kendi bağımsız devletlerini kurma iradesini gösterdikleri görülmüştür. Bu amaçla örgütlenen ve siyasal şiddete ve devlet nezdinde terörizme başvurmaktan çekinmeyen bu grupların neden uzun yıllardır içinde yaşadıkları devletlerden kopmak istedikleri sorunsalı önem kazanmaktadır. Ne değişmiştir ki ulus-devletlerin temellerinde ve varoluş paradigmalarında değişimler baş göstermiştir? Bu makalenin amacı bu gruplardan biri olan Bask halkı ve şiddet örgütü ETA’nın İspanya ulus-devletinden kopma mücadelesini inceleyerek ulusal ve etnik azınlıklarla ulus-devletlerin 20. yüzyılda yaşadıkları bir arada var olabilmeye sorunlarını analiz etmektir.

Anahtar kelimeler: Ulusal azınlıklar, Ulus-devlet, Milliyetçilik, ETA, Bask.

NATIONAL MINORITIES AND THE QUESTION OF NATION-STATE: THE CASE STUDY OF BASQUE COUNTRY

ABSTRACT

During the 20th century, one has witnessed the rise of independence claims of the ethnic groups and national minorities who have longtime lived in the main nation-state for years. These national minorities and ethnic groups have even desired to build up their own independent nation-states and did not hesitate to form their violent and armed groups to fight for independence. What did change and the paradigms of the 20th century differed from those of the 19th century? The aim of this paper is to study the case of Basque people, one of those ethnic groups which, for decades, fought against the Spanish nation-state to get its independent state and to analyze the problems of living together between these ethnic groups, national minorities and the majority peoples.

Keywords: National minorities, Nation-state, Nationalism, ETA, Basque.

Giriş

20. yüzyıl boyunca Batı Avrupa’da birçok ulusal ve etnik grupların kimliksel taleplerinin git gide arttığı görülmüştür. Öyle ki, bu gruplardan bazıları söz konusu taleplerini özerklik ya da bağımsızlık isteğine kadar dayandırmıştır.

Şartlar olumlu olduğunda hiçbir grubun içinde yaşadığı devletten ayrılmak istemeyeceği varsayımından yola çıkarak, bu etnik ya da ulusal grupları on hatta yüzyıllardır içinde yaşadıkları devletten ayrılmaya iten faktörlerin ne olduğunu anlamak önemlidir. Bu çerçevede bu grupların statülerini değiştirmeleri için oldukça hayati sebeplerinin olması gerektiğini söylemek mümkündür. Bu sebepler arasında kendi Devletini kurma isteği, ana Devlet içinde yaşam şartlarının yıllar içinde değişmiş olması, ülke vatandaşlarıyla bir arada yaşamayı zorlaştıran sosyo-politik ve politik-ekonomik konjonktürün değişmiş olması gibi faktörler sayılabilir.

Bu çalışmanın amacı ulusal ve etnik grupların içinde yaşadıkları Devletten ayrılma ve hatta bağımsızlık talebine nelerin sebep olduğunu incelemek ve ulusal azınlıklarla ulus-devlet arasındaki ilişkileri Bask Ülkesi özelinde analiz etmektir.

Bask Ülkesi Sorunu: Neden Basklar Bağımsızlık İstiyor?

İspanya’da Bask milliyetçiliğinin ortaya çıkışı, hiç kuşkusuz İspanyol üniter devlet yapısının inşasındaki özelliklere bağlıdır. İspanya’da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini gösteren sanayileşme, ülkede proto-ulusalcı olarak adlandırabileceğimiz sonuçlar doğurmuştur. Bu çerçevede ortaya çıkan ilk siyasal reaksiyon sosyo-ekonomik değişimlere karşı kendini gösteren *Carlizm*¹ olmuştur. Bölgesel farklılıkların yeniden keşfi ise, Sabino Arana Goiri tarafından tanımlanmış Bask milliyetçiliğine hizmet etmiştir.

Bu çerçevede ele alabileceğimiz yüzyıl başı Bask milliyetçiliği, sanayileşmenin sonuçlarına ve merkezci ideolojiye bir tepki olarak doğmuştur. Gelecekte ziyade geçmişe yönelik referanslar üzerine kurulan milliyetçi söylem, sosyal, etnik ve ekonomik seviyedeki modern gelişmeleri reddeden bir duruş sergilemiştir (Izquierdo; 2000: 36). İspanya’da siyasal seferberliklerin özel şekillerini anlamak için milli duyguların kırılmasını, ekonomik eşitsizlikleri ve İspanya ulus-devletinin zayıflıklarını anlamak öncelik taşımaktadır denebilir.

İspanya’da Ulus-Devletin İnşası

“İspanya” sözcüğü 19. yüzyılla birlikte doğmuş bir sözcüktür. İspanya kelimesinin tanımladığı ülkedeki devletleşme süreci, İber yarımadasındaki üç temel kraliyet etrafında şekillenmiştir: Portekiz Krallığı, Kastilya Krallığı ve 1512’de Aragon-Katalan Federasyonuna

eklemlenmiş olan Navarra Krallığı (Izquierdo, 2000: 37). Bu manzaraya bakınca iki Katolik hükümdar olan Aragon’lu Ferdinand ve Kastilyalı Isabelle’in evliliğiyle mühürlenmiş birleştirici bir monarşiden söz edilmesi mümkündür. Isabelle ve Ferdinand’ın krallıkları, daha ziyade Kastilya’yı merkez alan, birbirine uygun bir devlet sistemi kurmak üzere birleşmiştir. Zaman içinde genel olarak kraliyetin, ama özelde hükümdarın etrafındaki birliği güçlendiren bir merkezi yönetim ortaya çıkmaya başlamıştır. İlginç bir şekilde İspanyol² devletinin inşası, bir Devlete ya da bir millete aidiyetten ziyade krala bağlılık üzerinden gelişmiştir. Bunu, 19. yüzyıldaki Bağımsızlık Savaşı öncesinde ortaya çıkan milliyetçi duyguların gelişmesinden önceki aşama olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durum, etimolojik olarak ataların topraklarına bağlılık ve kendi küçük arazisini koruma içgüdüleriyle tanımlanan vatanseverlik duygusunun o dönemde ne kadar güçlü olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Vilar, 1996: 298).

Böylece 19. yüzyılın başında İspanyol devleti Kastilya etrafında şekillenen yavaş ve kaotik bir merkezileşmeye sahne olmuştur. 1808-1814 yılları arasında gerçekleşen Bağımsızlık Savaşıyla birlikte bir milli duygu da yavaş yavaş doğmaya başlamıştır. 19. yüzyılda ülke yönetimi toplumun belli bir kesimi için geri kalan halk üzerinde kendi yetkisi ve tahakkümünü sağlamlaştırmak için bir araca dönüşmüştür. Bu dönemde İspanya neo-patrimonyal (babadan kalma) ve klientelist (kayırmacı) bir yönetimle, bölgesel burjuvazinin de dâhil olduğu halkın geri kalanı arasında bir çatışma dönemine girmiştir. Toplumsal mücadeleler oligarşiye karşı muhalefet ve “*kamu yararına katılım, etkinlik ve tarafsızlık için Devletin reforme edilmesi*” üzerinden gerçekleşmiştir (Michonneau, 1996: 302).

İspanya ulus-devletinin ve siyasal sitemin kırılma sebebiyle İspanya, ayrıcalıklı olmayan sınıfları dışlayan son derece hiyerarşik bir toplum olarak kalmıştı. Bu toplumda yükselme şansı çok azdı. Dolayısıyla de bu *soğuk toplum*’un statik veçhesi toplumsal farklılıkları artırmış ve “ulusal hayattan” dışlanmış hisseden toplumun bir kesimindeki gelişmeyi engellemişti. Bu durum bölgesel vatanseverlik diye adlandırabileceğimiz çevre bölgelerin kendi kimliğine kapanması sürecini de tetikleyen faktörlerden biri olmuştu (Recalde, 1984: 78). Tek bir oligarşi bütün güçleri elinde toplamıştı. İspanya’nın kırsal kesiminde yaşayanlar siyasal tartışmalardan dışlanmıştı ve Kastilya’daki merkezden ve liberal değerlerden gitgide artan biçimde kuşku duymaya başlamışlardı.

Bu durum *kasikizm*’e³ karşı bölgeselciliğin gelişmesini sağladı. Bu yüzden de liberal İspanya devleti kendi meşruiyetini bir türlü sağlamlaştıramadı. Bu noktada belirtmek gerekir ki 19. yüzyıl sonu-20. yüzyıl başında Avrupa’daki milliyetçilik inşalarında olduğu gibi İspanya’da da bölgeselcilikle etnik korumacılık başat ilerliyordu. Bu bağlamda 19. yüzyılın

liberal İspanya'sı da "kurumsal karakterini oluşturmuş, şiddet tekeline meşru biçimde eline almış ve bir kurallar yönetimi siyasasını tamamlamış" (Weber, 1992: 63) mükemmel bir Devlet değildi. Bu yüzden İspanya'nın siyasal inşa sürecinde Devlet kavramı da Millet kavramı kadar yanılıcıdır. Avrupa'da Ulus-Devletlerin inşasında iki tip yapısal devamlılık söz konusudur: Balkan ülkelerindeki gibi ulus inşası Devletin kurulmasından önce gerçekleştiğinde "yabancı" olarak görülen gruplar bağımsızlık savaşında ortadan kaldırılmıştır. Ancak Fransa'da olduğu gibi Devlet yapısı ulus inşasından önce gerçekleşmişse, merkezi Devletin işlevlerinden biri de ulusun homojenleştirilmesidir. İspanya'da ise ulus inşası da merkezi devlet yapısının kurulması da 19. yüzyılın sonunda hâlâ tamamlanabilmiş değildi. İkisi de zayıflıklar göstermekteydi. Kurumsal zayıflık Ulus-Devletin genel olarak zayıflıklarını kısmen de olsa açıklamaktaydı. Liberal İspanyol ulusunun inşası tamamlanmamıştı ve merkezi sistemin inşası düzensizliklerle doluydu. Bir başka deyişle "İspanyol ulusu" fikri halkta karşılık bulmamıştı. Letamendia'ya göre bu durumu çok hiyerarşik bir toplumun, çoğunluk tarafından paylaşılan milliyetçiliğin ilk aşaması olan bir burjuva devrimi gerçekleştiremeyecek kadar hareketsiz oluşuyla açıklamak mümkündür (Letamendia, F., 1977: 84).

İspanya'daki bu siyasal uyuşmazlıkların ekonomik alanda da yansımaları oldu. Tarımın merkezi bir rol oynamaya devam ettiği son derece arkaik yapılar, neredeyse yok denecek kadar düşük seviyede olan sanayi ağı gibi faktörler de İspanya'nın bölünmesine yol açtı. Çok aktif yerel bir burjuvazi tarafından erken dönemde sanayileştirilen Katalonya ve Bask Ülkesi gibi bazı dinamik bölgeler, geri kalmış bölgelerle ilişkilerini tamamen kesti.

Bir iç pazarın yokluğu, enerji kaynaklarının azlığı ve etkin bir ulaşım sisteminin bulunmamasına rağmen önce Katalonya, peşinden Bask Ülkesi Fransız ve İngiliz tarzında gelişme yoluna girdiler. Ekonomik kalkınma birkaç özel bölge üzerinde yoğunlaştı. Önce Katalonya'da başlayan kalkınmacı hareket 19. yüzyılın ortalarından itibaren iyi bir sanayileşme ivmesi yakaladı. Ardından 1880'leri takiben Bask Ülkesi de aynı şekilde gelişmeye başladı ve metalürji sektörü hızla kalkındı.

İspanya'da kapitalist bir pazarın oluşmasına ortam yaratacak şekilde bir burjuva devrimi yaşanmadığı için, liberal İspanyol milliyetçiliği de kendine alan bulamadı ve ülke bütün gücünü ekonomiden almaya başladı. Bununla beraber bir İspanyol ulusal hissiyatının oluşması için gereken ekonomik faktörler de yeterli derecede sağlanamamıştı. Toplum hem bölgeler hem de eyaletler seviyesinde bölünmüş son derece heterojen bir yapıdaydı.

Bunun yanı sıra 19. yüzyılda gerçekleşen İspanyol merkezîyetçi milliyetçiliği bütün ülke topraklarına yayılacak zaman bulamadı. Alman ve İtalyan modellerinin tersine,

İspanya'da milliyetçi söylem, birleştirici ve harekete geçirici bir temele dayanmayan Devlet yapısının kurulmasından sonra gerçekleşti ve tam tersi yönde hizmet etti: ilk zamanlarda farklı bölgeleri kapsayarak, daha sonra ise bir birlik sağlamaya çalışarak.

İspanyol milliyetçiliğinin karşılaştığı zorluklar, kültürel homojenleştirme araçlarının göreceli olarak etkisiz olmasıyla kısmen açıklanabilir. Gerçekten de İspanya'da gerek Kastilyanca vasıtasıyla, gerek okullar ya da ordu aracılığıyla olsun, oluşturulan Ulus-Devlet modeli nüfusun tamamını homojenleştirmekte yetersiz kalmıştır. 19. yüzyılın sonundan itibaren bölgesel milliyetçiliklerin yarattığı rekabet ve özellikle Kilise'nin tutumu İspanyol milliyetçiliğinin zayıf kalmasına sebep olmuştur. Liberal Devlet, halk içindeki farklılıkları gidermekte yetersiz kalmış, dönemin İspanyası bu yüzden son derece hiyerarşik ve iç bölünmelerden muzdarip bir devlete dönüşmüştür. Evrensel milliyetçilik anlayışı İspanya'da etkili bir biçimde yerleşememiş, halkın büyük kısmı için hiçbir anlam ifade etmemiştir.

Bu etkenlerin yanı sıra, reformlar sayesinde ekonomik avantajlar elde etmiş olan bölgesel oligarşi ve *kasikler* modern bir burjuvazi oluşmasını da engellemiştir. Oysa bu burjuvazi sınıfı diğer ülkelerdeki milliyetçilik inşası süreçlerinde en önde gelen sınıf olmuştur. Bu durumun sonucu olarak da burjuvazinin geliştiği iki bölge olan Katalonya ve Bask Ülkesinde bölgesel milliyetçilikler gelişmeye başlamıştır (Recalde, 1984: 84). Başarısız milliyetçilik ve devletçilik, Kastilyan merkez tarafından kötü yönetilen Ulus-Devlete karşı itirazlar doğmasına sebep olmuştur. Bask Ülkesinde olan tam da budur (Izquierdo, 2000: 35).

Bask Ülkesinde Milliyetçilik

19. yüzyıl itibarıyla Bask Ülkesinin ekonomik ve sosyal temellerinin büyük bir hızla değiştiğini söylemek mümkündür. Özellikle Biscaya ve sonra Guipuzcoa şehirleri başta olmak üzere sanayileşmenin hızla gerçekleşmesi, geleneksel ekonominin ve eski toplumsal kodların da aynı hızla dönüşmesine sebep olmuş ve bu süreç halk arasında ciddi çatışmalar doğurmuştur. Sanayileşmenin reddi ve kralcı (Carlist) isyanlar, dominant bir modernite anlayışına tepki olarak kendini göstermiştir. Sonuç itibarıyla bölgesel ve özcü karaktere sahip bir muhafazakârlık Bask Ülkesinde gelişmeye başlamıştır (Izquierdo, 2000: 37).

19. yüzyıla kadar Fransa ve İspanya devletlerine bitişik var olan bir Bask coğrafyası hiçbir sorun yaratmamıştır (Loyer, 1997: 29). Her eyalet krala sadık geleneksel yönetimler tarafından yönetilirken, çıkan çatışmalar bu iki seviye arasında ilkesel olarak bir uyumsuzluk yaratmamıştır. Sanayileşme öncesinde kendi küçük ve dağlık ülkelerinde son derece fakir olan Basklar daha geniş bir coğrafyaya açılma ihtiyacı içindedirler. Yerel yöneticiler ve

Madrid yönetimi arasındaki sorunlar, Kraliyetin gitgide merkezileşerek, tek hukukla yönetilen merkezi bir Ulus-Devlet kurmak için yerel yönetimleri yok etmeye giriştiği 18. yüzyıl itibariyle artmaya başlamıştır. Bütün 18. yüzyıl boyunca Basklar kendi yerel güçlerini ve geleneksel siyasetlerini korumakta direnmiştir. Bununla beraber İspanyol devletine aidiyetlerini sorgulamaya başlamaları ancak 19. yüzyılda, Bilbao'nun hızlı sanayileşmesini takiben İspanya'nın diğer bölgelerinden gelen işçi akını karşısında Sabino Arana Goiri'nin yeni bir bağımsız devlet kurma çağrısından sonra gerçekleşmiştir.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ve özellikle 1880'den sonra Bask Ülkesi kendi sanayi devrimini gerçekleştirmiştir. Bölgenin hızla sanayileşmesi, İspanya'nın geri kalanından bölgeye doğru yoğun bir iç göç dalgasını da beraberinde getirmiştir. Bu yeni gelen işçi sınıfı ise şehirliler ve geleneksel tarım toplumu arasındaki yeni bir çatışmanın temel sebebi olmuştur.

Bask Ülkesinin sanayileşmesinin iki toplumsal sonucu vardır. Bunlardan ilki, yerel elitlerin daha fazla şehirleşerek yeniden yapılanmasıdır. Ancak bu ani sanayileşme büyük bir işgücü ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda iç göç birçokları için Bask Ülkesindeki işgücü açığının çaresi olarak görülmüştür. Bu da ikinci önemli sonuçtur. Metalürji sanayi ve denizcilik şantiyeleri büyük hızla gelişen sektörler olmuştur. Sonuç itibariyle hızlı sanayileşmenin ürünü olarak Bask Ülkesinde iki yeni toplumsal sınıfın ortaya çıktığını söylemek mümkündür: özgül olarak Bask olan bir sanayi eliti ve İspanya'nın diğer bölgelerinden gelen, Bask ve şehirli olmayan proleter sınıf (Heiberg, 1982: 364).

İç göçle gelen bu önemli sayıdaki nüfus⁴ son derece zor yaşam şartlarına ve Bask ustabaşları tarafından ayrımcı uygulamalara maruz kalmış, bu yeni proleter sınıfa karşı bir tür ırkçılık oluşmaya başlamıştır. Bu yeni gelen ve son derece heterojen bir yapıya sahip işçiler toplumun bazı kesimlerinde bir “istilaya uğrama” hissi doğmasına sebep olmuştur. Böylece Bask kökenli işçiler ile sonradan bölgeye gelen ve “pis yabancılar” diye nitelendirilen bu “aşağı” sınıf arasında ciddi bir ayrışma oluşmaya başlamıştır. İç göçün ciddi seviyelere ulaşmasıyla, Bask Ülkesi de kendini yeniden tanımlamak zorunda kalmıştır. Bask Ülkesi dışından gelen “yabancılar”ın işleri ele geçirmesi ve sanayileşmeyle marjinalize olan –ve işsiz kalan- Bask işçilerin varlığı da bu “yabancılara” karşı ırkçılığı güçlendirmiştir. Bu çerçevede bölgede yabancılar, göçmenlere ve sosyalizme karşı bir muhalefet oluşmaya başlamıştır. Bu muhalefette, sanayileşmenin olumsuz sonuçlarının ve yeni yeni oluşmaya başlayan bir Bask siyasal kimliğinin ifadesini bulmak mümkündür (Elorza, 1984: 149-168). Yerel halkın toplumun dış çeperine itilmesi bir sanayileşme karşıtı duygu yaratarak gelecekteki Bask milliyetçiliğinin de ideolojik temellerini atmıştır.

“Yabancılar”ın ele geçirdiği iş alanlarında Bask dili *euskera*’nın konuşulması gitgide azalırken tepkisel ve milliyetçi duygular da hızla büyümüştür. Bu bağlamda Bask Ülkesindeki “yabancı karşıtlığı”nın esasen sanayileşmiş, şehirleşmiş ve yoğun göç almış bölgelerde çok daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Buna karşılık hâlâ ciddi ölçüde Bask ve taşra olan bölgelerde yabancı düşmanlığının bu şekli etkili olmamıştır. Bu durum küçük ve orta büyüklükteki Bask burjuvazisinin, gönüllü olarak İspanyollaşmış büyük yerel burjuvazi ve sosyalizme yakın hisseden göçmen nüfus tarafından tehdit ediliyor hissetmesiyle açıklanabilir. Bu karşıtlık üzerine kurulu temsil, Baskları İspanyollarla karşı karşıya getiren çatışmayı da açıklamaktadır: İspanyol, yani “pis yabancı”, ve “İspanyolcu”, yani büyük sanayi burjuvası, geleneksel toplumun çözülmesinden sorumlu tutulmuştur (Letamendia, P., 1987: 68-80). İşte Bask Ülkesindeki milliyetçilik kökenini bu temsil sisteminden almış, ataerkil toplumun geleneksel dengesini dağıtan bu değişime direnişin ideolojik ifadesi olmuştur (Izquierdo, 2000: 41).

Bu çerçevede Bask milliyetçiliğini temelde, kırsal gelenekten gelen toplumun değişiminin sonucu olarak tanımlamak mümkündür. Sanayi devrimi, derinlemesine tarıma dayalı bir bölgenin vizyonunu ve yaşanmışlıklarını bozmuştur. Büyük iç göç hareketleri bu memnuniyetsizlikleri hızlandırmıştır. Yaşanan sosyo-ekonomik değişimler en muhafazakâr ve yeniliğe en tepkisel kesimde bir takım endişelerin doğmasına sebep olmuştur. Sosyalizm tehdidi, bu kesimlerin kendi kimlikleri üstüne kapanmalarına yol açmıştır. Böylece aslında milliyetçi bir hareket olmayan Carlizm, moderniteye karşı oluşan bu muhalefet çizgisine yerleşmiştir (Izquierdo, 2000: 41).

Bu bağlamda Carlizm modernitenin reddi olarak görülebilir. Liberalizm tarafından tehdit altında olan “Bask halkı”ndan dem vuran Carlizm, açık bir şekilde Bask halkının çıkarlarını korumayı şiar edinmiş, Bask kimliğine saygıyı, anayasal sisteme dokunmaksızın - neredeyse federal- bir İspanyol Ulus-Devleti kurmayı, liberalizmi reddetmeyi ifade eder olmuştur. Her ne kadar siyasal tanımlamalarında özerk bölgenin ne olduğuna dair net bir şey söyleyemese de (Letamendia, P., 1987: 72-76), Carlizm, şiddeti ve sık sık askeri ayaklanmalardan medet ummasıyla Bask halkı üzerinde kayda değer bir etki bırakmış, ayrıca sanayi devriminin sebep olduğu sosyo-ekonomik bölünmeyi de somutlaştırmıştır. Bundan böyle iki blok karşı karşıya gelecektir: büyük mal sahipleri, tüccar ve zanaatkârlardan oluşan liberaller ve karşılarında Bask kökenli küçük zanaatkârlar, çiftçiler ve ruhban sınıfından oluşan muhafazakârlar. Bunların arasında daha sonra üçüncü bir güç olan ve yeni doğmakta olan sanayileşmenin ürünü göçmenlerden oluşan sosyalistler de dâhil olacaktır.

Bu şartlar altında dönemin Bask toplumunda şiddetin çatışmaların çözümü olarak tercih edilmeye başlaması zamanla daha da artmıştır. Artık tükenmiş kabul edilen bu siyasal sisteme karşı tek muhalefet aracı olarak *reddedici şiddet* (Braud, 1993: 20-24) görülmeye başlanmıştır. Dönemin siyasal konjonktürü içinde Sabino Arana da “Bask halkı” kavramını bırakıp “Bask milleti” kavramına geçmiştir (Corcuera, 1980: 51). Böylece Baskların “farklılığı” fikri liberal Devlet içinde asimile edilemeyecek şekilde kurgulanmaya başlamıştır. Bask milliyetçiliğinin ortaya çıkışında bölgesel özelliklerin yeniden keşfi de bu farklılık fikrine hizmet etmiştir. Kültürel “yeniden doğuş”un kazandığı bu önem, “millet”in tanımlanmasında de son derece faydalı olmuştur. “Foralizm⁵” hareketiyle Bask Ülkesi İspanya’nın geri kalanından farklılaşmıştır.

Bask milliyetçiliğinin ilginç bir diğer özelliği de, ETA’nın (*Euskadi Ta Askatasuna – Bask Ülkesi ve Özgürlük*) ortaya çıkışına kadar Katolik mistisizmiyle son derece iç içe oluşudur. Davaları için bazı bağımsızlıkçı militanların körlemesine şiddete savrulmaları ve insan öldürmeye hazır olmalarının arkasında yatan sebeplerden biri de bu dini fanatizm olarak gösterilmektedir. Başlangıcından 20. yüzyılın önemli bir kısmına kadar geçen süre boyunca Basklar son derece dindar Katolikler olarak yaşamışlar, alt ruhban sınıfı ve Bask milliyetçiler arasındaki Bask dili *euskera*’nın kullanımı üzerine inşa edilen ortak yaşam, son derece sıkı şekilde gelişmiştir (Loyer, 1997: 31).

1895’te oluşturulan Bask Milliyetçi Partisi, sosyalist işçilerin “dinsizliğiyle” mücadele etmek ve Bask topraklarında yeniden Kilise’nin hükümdarlığını sağlamak amacındadır. Bask milliyetçilerinin lideri Sabino Arana ise dini iktidarın, sivil iktidardan daha önde gelmesi gerektiğine inanmıştır. Kendisine göre Katolik dini Bask ırkının karakteristik özelliklerinden birini temsil etmektedir (Loyer, 1997: 31). Bu bağlamda Bask milliyetçiliğinin ruhban sınıfından aldığı destek de şaşırtıcı olmamaktadır.

19. yüzyılın sonunda Baskların birçoğu anadilleri olan *euskera*’yı konuşmaz hale gelmiştir. *Euskera*’nın yok olma tehdidiyle karşı karşıya olması, Bask milli kimliği ve kültürünü oluştururken önemli bir faktör olarak devreye girmiştir. Sanayileşmeyle birlikte, Bask Ülkesi İspanyol göçmenlerden büyük bir darbe almış, bölgedeki İspanyolca konuşan nüfus gitgide artmış ve bu noktadan itibaren Bask Ülkesinin “Basksızlaşması” süreci de başlamıştır. Bu durum dönemin Bask milliyetçiliğinin ırkçı karakterini beslemiştir. Ülkenin Kuzey bölgelerinde *euskera* gitgide konuşulmaz olmuş ve yerini İspanyolcaya bırakmıştır. Böylece bölgede yaşayan nüfus da Baskça konuşanlar ile İspanyolca konuşanlar arasında bölünmüştür (Letamendia, P., 1987: 86-98). O zaman bazı milliyetçi entelektüeller Bask

kimliğini korumak amacıyla euskera'nın canlandırılması çağrısı yapmıştır. O noktadan itibaren Baskça bir dilden ziyade, bir soyun devamı olarak tanımlanmaya başlamıştır.

Bask Milliyetçiliğinin Yapısı

Bask milliyetçiliğinin İspanyol halkının diğer bileşenlerine oranla farklılığa vurgu yapan kültürel ve etnik bir vechesi vardır. Doğuşundan itibaren bu “kültüralizm⁶”, Bask milliyetçiliğini Alman usulü bir milliyetçiliğe yaklaştırmaktadır (Prados, 1995: 199-207)⁷. Yükselen bu ideoloji sanayi karşıtlığı, dini sofuluk ve *fuero*'lar sisteminin devamını kapsamaktadır. Sabino Arana'nın temsil ettiği bu yeni milliyetçilik Bask-İspanyol siyasal hayatına etkin bir biçimde girmiştir. Arana'ya göre bütün Bask coğrafyası, bölgesel olarak değişen çiftçi bir geleneğe sahiptir. Sosyalizm korkusu ve sınıf çatışmasının reddi, Arana'nın milliyetçiliğine defansif bir karakter ve neredeyse köktenci denebilecek kadar ileri derecede tepkisel bir siyasal içerik kazandırmıştır. Arana için herşeyden daha önemli olan Bask bağımsızlığının kurucu öğeleri olan kanın ve ırkın muhafazasıdır. Sadece Baskça konuşmak Bask olmak için yeterli değildir. Aynı zamanda bir Bask isme sahip olmak ve tarihsel olarak Bask bir kökenden gelmek gerekmektedir. Yani Arana için ırk, milleti belirlemekte toprak, bağımsızlık, dil ya da geleneklerden önce gelen temel faktördür. Bask Ülkesinin yaşadığı bütün felaketlerin sebebi olarak İspanya'yı gören Arana kendisini İspanya karşıtı olarak tanımlamaktadır.

Bu çerçevede dilin ebedileştirilmesi öncelikli amaçtır. Zira euskera, Bask Ülkesinin “pis yabancı”lardan (*maketalar*) korumakta ve böylece ırkı da muhafaza etmektedir. “Basksızlaşma”ya karşı Arana Baskçanın öğretilceği okullar açılması gerektiğini ileri sürmektedir. Ona göre “Basksızlaşma”nın sebebi, bölgeye İspanyolların göç etmesine sebep olan sanayicilerdir. Bask halkının kimliğini kaybetmesine sebep olan bütün kapitalistler, Bask olsun olmasın, lanetlenmektedir. Arana için Basksızlaşmanın sebebi kapitalizmdir. Bu yüzden kapitalizm ve onun temsilcisi olan orta sınıfla (burjuvazi) mücadele etmek gereklidir.

Bununla beraber zaman geçtikçe Sabino Arana da strateji değiştirerek, teorilerini daha geniş kitlelere duyurmak ve taraftar toplamak amacıyla Bask siyasal alanı içine girmeye başlamıştır. Bu yüzden de ilk dönemki fikirlerinden geri adım atarak, daha realist bir yaklaşımla çok önemli bir uzlaşmaya gitmiş ve 1895'te Biscaya'da kurduğu Demokrat-Hıristiyan olarak tanımlanabilecek Bask Ulusal Partisi (*Partido Nacionalista Vasco-PNV*) aracılığıyla orta sınıfla ilişkiler geliştirmeye başlamıştır. Böylece “Basksızlaşma”nın sebebi olarak gördüğü kapitalizme karşı takındığı şiddetli söylemi geri plana atmış, daha realist bir söylem tutturmuştur. Bir başka deyişle Sabino Arana'nın pragmatik bir yolu seçerek siyasal

argümanlarını yeniden düzenlediğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda Bask halkının birliği de ırk, dil ve toprak kavramları etrafında yeniden tanımlanmıştır. Bask Ulusal Partisi PNV de bu doğrultuda bağımsızlıkçı taleplerden vazgeçerek özerkçi taleplere yönelmiş, bu ayrımlaşma partideki milliyetçi grup içerisinde bölünmelere sebep olmuştur.

Bu dönem itibariyle Bask milliyetçiliğinin merkezi İspanyol kurumlarını sorgulamaya ve hedef almaya başladığı görülmektedir. Devletin baskıcı girişimlerine karşı Bask milliyetçileri Bask Ülkesinin egemenliğini sağlama amacıyla, *fuero* sistemini geri getirecek birçok kanun teklifi önermiştir. Hedefledikleri, eyaletlerin idari yetkilerini ve tüzel kişiliklerini güçlendirmektir. Merkezi hükümetin bu talepleri reddetmesiyle milliyetçi projeler yeniden gündeme gelmiştir. Bununla beraber Sabino Arana'nın bağımsızlık fikrinden vazgeçerek özerkliği, Bask milli uyanışı için daha realist ve ulaşılabilir bir hedef olarak görmesi, milliyetçilerin de bu yolu izleyerek İspanyol üniter devleti içinde özerk bir statü istemeleri sonucunu doğurmuştur. Günümüze kadar gelen Bask sorununun kökeninin bu döneme kadar dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Baskıcı ve tektipleştirici İspanyol milliyetçiliği ulusal bir bütün oluşturmaya çalışırken kimlik ve etnik taleplere dayanan Bask milliyetçiliği bu bütünü parçalamak istemektedir (Letamendia, P., 1987: 92). Çıkış noktasında etnik ve ideolojik olan Bask milliyetçiliği coğrafya, ırk, karakter, dil, gelenek görenekler gibi kültüralist milliyetçi kriterlere dayanırken, bu dönem içinde Basklar ve “yabancılar”, yani iç göçmenler arasında fark gözeten ayrımcı bir ideolojiye dönüşmüştür. Bu anlayışa göre sadece yerli (otokton) halkın ülkenin hayatına karışmaya hakkı vardır. Bu bağlamda Bask milliyetçiliği “yabancılar”a karşı son derece düşmanca davranmakta, onları topluma entegre etmek yerine ötekileştirmekte ve toplum dışına etmektedir (Loyer, 1997: 36). Bunu yapmadaki amacı Bask davasını savunmak olmasına rağmen, halkın büyük kısmı bu yabancı düşmanı ve kimlikçi tanımın dışında yer almak zorunda kalmıştır. Bu kesim için İspanya'yla bütünleşmek dışında bir şans kalmamıştır.

20. Yüzyıl Bask Milliyetçiliği ve ETA'nın Ortaya Çıkışı

İspanya'nın 1936-1939 yılları arasında yaşadığı İç Savaştan sonra Bask milliyetçiliği bölgede merkezi yönetimin başındaki General Franco'nun milliyetçi rejimine karşı bir muhalefet biçimi haline gelmiştir (Loyer, 1997: 129)⁸. Bu noktadan itibaren Bask milliyetçiliği, sembolik yönü ağır basan ama potansiyel olarak tehlikeli olan gizli bir muhalefet gibi algılanmaya başlanmıştır (Izquierdo, 2000: 69). Bask milliyetçiliğinin yapısındaki bu değişim, hareket içinde de ciddi dönüşümlere sebep olmuştur: Bask

milliyetçisi olmak herşeyden önce “Frankizm” olarak adlandırılan Franco rejiminin ve onun Devletinin reddi anlamına gelmektedir.

Bask milliyetçiliğinin siyasal şiddet örgütü olan ETA (*Euskadi Ta Askatasuna – Bask Ülkesi ve Özgürlük*) işte bu şartlar altında 1959’da kurulmuştur. ETA birkaç yıl içinde Bask milliyetçiliğiyle Franco milliyetçiliği arasındaki çatışmanın en şiddetli ifadesi haline gelecektir.

Bütün totaliter rejimler gibi, Franco rejimi de hiçbir siyasal ya da kültürel bölgeselliğe ve özgüllüğe tahammül edememiştir. Bu çerçevede Bask milliyetçiliği son derece sert biçimde bastırılmaya başlanmıştır. İspanyol kimliğinden farklılığa işaret eden her türlü irade “ayrılıkçılık” olarak nitelendirilmiştir. Diktatörlük dönemi boyunca İspanya’yı etkisi altına alan ekonomik geriliğe kıyasla Bask ülkesindeki hızlı kalkınma “Euskadi” gerçeğini değiştirmeye başlamıştır. Bu şartlar altında milliyetçi mücadele yerini, son derece tavizsiz ve sert bir yönetime karşı önce kimliksel olan ancak sonraları siyasallaşan bir muhalefete bırakmıştır. Bu mücadelede Franco diktatörlüğünün birinci hedefi –bütün diğer bölgesel dillerle birlikte- Basklığın da en önemli kimliksel kriteri olan Baskça olmuştur. Bask kimliğini uzaktan yakından hatırlatan bütün semboller yasaklanmıştır. Bask dili resmi kullanımdan kaldırılmış, Baskçanın okullarda öğretilmesi men edilmiştir. Böylece kamusal alanda, resmi metinlerde ve bütün reklamlarda Baskçanın kullanılmasının yasaklandığı bir döneme girilmiştir. Hatta mezar taşlarının üzerindeki Baskça isimler bile silinerek İspanyolcaleştirilmek istenmiştir (Jaureguiberry, 1983: 76). Bu bağlamda Bask milliyetçiliğinin 20. Yüzyıldaki gelişiminin Franco rejiminin baskıcı ve tektipleştirici uygulamalarına bir tepki niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Tam da bu uygulamaların en tepe noktasına vardığı bir dönemde, 1952’de kurulan *Ekin* grubuyla birlikte ETA’nın da temelleri atılmıştır. Genç üniversite öğrencilerinden oluşan *Ekin*’in amacı işçi sınıfını da kazanarak, rejimle doğrudan bir mücadeleye girmektir. Bu aşamada henüz somut siyasal bir projesi olmayan ETA, Bask Ulusal Partisi’nin (PNV) ilk dönemindeki milliyetçi dinamiklerini yeniden harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. Ancak PNV’nin önde gelen kadrolarının harekete uzak durmasıyla ETA bir süre sonra şiddet eylemlerine başlayan bir örgüte dönüşmüş (Izquierdo, 2000: 93) ve en büyük amaçları da bölgede etkinliği sağlamak olmuştur. Ne pahasına olursa olsun sanayileşmenin dışladığı kitleleri milliyetçi söylem ve harekete dâhil etmek hedeflenmektedir. ETA’nın tarihsel referansı Sabino Arana olmaya devam ederken, içlerinden bazıları Baskça konuşamıyor olsa da, örgütün en büyük ilgi alanı *euskera* olmaya devam etmiştir. Kendilerine vatansever anlamına gelen “*abertzale*” diyen örgüt üyeleri, çoğunun almış olduğu koyu Katolik eğitime

rağmen dini referansları olmayan bir parti kurma yolunu seçmişlerdir. Faşizme tepki ve dönemin siyasal akımlarına uygun olarak ETA kendini devrimci bir hareket olarak tanımlamış ve zaman içinde sosyalizme kaymıştır (Davant, 2000: 76). Bir süre sonra ise “çok yumuşak” olarak nitelendirdikleri PNV ile yolları tamamen ayıran Ekin grubu üyeleri 31 Temmuz 1959 tarihinde ETA’yı yeni şekliyle kurmuşlardır.

Bu tarihten itibaren ETA silahlı bir yasadışı örgüt olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Silahlı çatışmayla İspanya’daki Bask toprakları ile Fransa’da kalan Bask toprakları olan Iparralde’yi de içine alacak şekilde Bask Ülkesinin bağımsızlığını elde etmeyi amaçlamaktadır. Başlangıçta son derece yüksek bir popülerite yakalayan örgüt, sadece Bask Ülkesinden değil, İspanya’nın geri kalanından da destek almıştır. Bu destekte hiç kuşkusuz Franco rejiminin diktatoryal uygulamalarının payı büyüktür.

Kuruluşundan itibaren ETA içinde birçok bölünme gerçekleşmiştir. 1974’ten itibaren ETA’nın eylemlerinde ayırım gözetmeksizin herkesi hedef almaya başlamasıyla örgüt kendi içinde ikiye bölünmüş, “Askeri ETA”, Bask Ülkesinin Fransa’daki topraklarında yaşayan ve militer yöntemlerle mücadeleye devam etmeyi isteyen örgüt üyelerinden oluşmuştur. İkinci kol olan “Siyasal-Askeri ETA” ise daha ziyade Bask Ülkesinin İspanya topraklarında yaşayan ve siyasal faaliyete önem veren bir ekiptir. 1975’te General Franco’nun ölümüyle birlikte 1976’da siyasal mücadeleyi ön plana çıkaran ekip sol ulusalcı koalisyonu katılarak *Euskadiko Ezkerra*’yı (Baskça “Bask solu” anlamına gelir) kurmuştur. Bu aşamayla birlikte ETA’nın da siyasallaşma çabalarının başladığını söylemek mümkündür. 1977 referandumunda bir listeye katılan Euskadiko Ezkerra’nın yeni hazırlanan 1978 İspanya Anayasasına hayır oyu vereceğini bildirmesiyle koalisyondan ayrılan bir grup, Bask Ülkesinin özerklik mücadelesinde en iyi bilinen siyasal partilerden biri olan *Herri Batasuna*’yı kurmuştur (Soldevilla, 2010: 55-96).

1982’de İspanya hükümetiyle yapılan görüşmelerde, şiddet eylemlerine son verilmesi halinde tutuklu ya da aranmakta olan ETA üyeleri için genel af çıkarılması konusunda anlaşmaya varılmıştır. “Siyasal-Askeri ETA” aynı yıl kendini feshetmiş, üyeleri amaçlarına ulaşmak için şiddet kullanma yolunu terk ettiklerini açıklamışlardır. Buna karşılık “Askeri ETA” –ki yazının bundan sonraki kısmında sadece ETA olarak adı geçecektir- silahlı mücadeleyi bitirme kararı alan ekibi “hain” ilan ederek genel af sayesinde ülkeye geri dönen sürgündeki ETA militanları öldürtmeye başlamıştır (Cua, 2010). Bu dönemden itibaren ETA’ya verilen halk desteği de gitgide azalmıştır. Bu şartlar altında 1990’ların sonlarına doğru şiddetten vazgeçilmesi ihtimali ilk kez belirilmiş, ancak İspanyol hükümetiyle yapılan birçok görüşme kesintiye uğrayarak silahlı eylemler yeniden başlamıştır. 2002’den itibaren

İspanyol hükümeti birçok Bask kültürel ve siyasal kuruluşunu sıkı takip altına almış, buralara operasyonlar düzenlemiş, siyasal partileri yasadışı ilan etmiş, dernekleri, gazeteleri ve radyoları kapatmıştır. Bu antidemokratik uygulamalar bölge halkından tepki toplamış, ETA'ya verilen destek bir anda artmaya başlamış, İspanyol hükümetinin baskı politikaları ETA'nın "siyasal mücadeleyle bir yere varmanın mümkün olmadığı ve İspanyol hükümetinin siyasal diyalog yolunu kapattığı bu şekilde görüldüğü için silahlı mücadeleye devam etme" kararının da meşru zeminini hazırlamıştır (Cua, 2010).

Avrupa Birliği Üyelikinin Bask Milliyetçiliğine Etkileri

İspanya'nın 1986'da Avrupa Topluluğu'na (AT) üye olmasıyla birlikte Bask ülkesi için de yeni bir dönem başlamıştır. Her ne kadar ETA'nın şiddeti ve İspanyol hükümetinin zaman zaman artan baskıcı uygulamaları devam etse de, AT'ye üyelik, geri dönüşü olmayan bir ekonomik ve siyasal demokratikleşme yolunun da başlangıcı olmuştur. AT üyeliği öncesinde yaşanan baskı ve tektipleştirme politikaları, siyasal şiddeti de bir noktaya kadar meşru göstermiştir. Bu çerçevede ETA şiddeti de toplumsal ve siyasal şiddete karşı bir hareket kapsamında değerlendirilmiş, Devlet'i temsil eden kişiliklere düzenlenen saldırılar ve suikast eylemleriyle kendini göstermiştir. Öncelikli olarak Franco rejimine karşı ortaya çıkan bir direniş olan ETA, bu sayede git gide artan sayıda militan elde etmiştir. Mücadelede şiddetin kullanılması, merkezi hükümetin normatif bir çerçevede işleyemez hale geldiğini göstermesi açısından önemlidir (Arendt, 1972: 42). Baskların çoğunun bu şiddeti kabul etmiş olmalarının arkasında yatan gerçek sebepler bunlardır. Ancak çoğulcu demokrasilerin Avrupa ülkelerinde sistem olarak yerleşmeye başlamasıyla siyasal şiddet kullanımına da gitgide gerek kalmaz olmuştur (Braud, 1993: 13). Bu dönem itibariyle ETA gitgide Bask ve İspanyol halklarının desteğini kaybetmeye başlamıştır. Franco rejimi sırasında Bask toplumunun birçok farklı kesiminin desteğini alan ETA'nın, İspanya'nın demokrasiye geçmesi ve AT'ye girmesiyle birlikte varlık sebebi de sorgulanır olmuştur.

Bu sorgulamanın ardından yatan sebeplerin başında hiç kuşkusuz, AT'nin 1992'den itibaren Maastricht Antlaşmasıyla Avrupa Birliği'ne (AB) dönüşmesi ve siyasal konulara daha fazla ağırlık verme iradesi ortaya koyması da yatmaktadır. Bu çerçevede AB'nin bölgesel politikalarının Bask Ülkesi ve ETA'nın geleceğinde önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

AB'nin bölgesel politikaları çerçevesinde Birlik içindeki bölgelere de bazı yardımlar yapılmıştır. AB'nin bölgesel politikaları temel olarak ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bir bütünleşmeyi hedeflemekte ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermeyi amaçlamaktadır⁹.

Bu çerçevede geliştirilen politikalar istihdamı artırmaya yönelik bazı uygulamaları da birlikte getirmiştir. Bölgesel politikaların bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farklılıkları azaltmaya yönelik uygulamalarının yanı sıra, AB'nin bir başka özelliği daha Birlik içindeki farklı kimliklerin kendini ifade etmesi ve varlığını sürdürmesine yardımcı olmuştur: çokkültürlülük. AB'nin benimsediği çokkültürlülük politikasının bölgesel milliyetçilikleri köruklediğine dair görüşler olduğu gibi, farklı kimliklere saygının bir arada yaşama kültürünü artırdığına ve bu yönüyle milliyetçiliklerin azalmasına katkı sunduğuna dair görüşler de mevcuttur. Bugün 27 üyesi olan AB'nin birçok farklı milletten oluştuğunu ileri süren görüşler vardır. Zaman içinde Birlik üyesi Ulus-Devletlerin içindeki ulusal azınlıkların kendilerini bambaşka birer millet olarak görmelerinin arkasında bu politikaların olduğu iddia edilmektedir (Tetart, 2010: 7). Böylece Ulus-Devletlerin doğuşuna tanıklık etmiş olan Avrupa kıtası, bugün artık kendi dil ve kültürlerine sahip çıkan mikro-devletlerin doğuşuna da tanıklık etmeye başlamıştır denilebilir. Avrupa'daki Ulus-Devletlerin geleceğini tehlikeye sokan bu "mikro-devletler" aslında Avrupa Birliği'ne karşı değildir. İçinde yaşadıkları siyasal, tarihsel ve coğrafi koşullar ve içinde yaşadıkları Ulus-Devletin baskıcı uygulamaları, onların kendilerini bir parçası hissetmelerini engellemiştir. Bağımsızlık veya özerklik taleplerini bu şekilde okumak yanlış olmayacaktır¹⁰.

1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması, AB'de temel haklar ve özgürlükler konusunda önemli gelişmelere imza atmıştır. Bu çerçevede AB Temel Haklar Sözleşmesi'nde bahsedilen özgürlükler ve temel haklar garanti altına alınarak üye ülkeler için bağlayıcı hale getirilmiştir¹¹. Ayrıca Avrupa Adalet Divanının, söz konusu Sözleşme'nin uygulanmasını denetleme konusunda yetkileri artırılmıştır. Giriş bölümünden itibaren bu sözleşmenin en kayda değer ifadelerinden biri "Avrupa halklarının değerlerine saygı" ifadesidir. Sözleşme "Avrupa halklarının kültürel, geleneksel farklılıklarını ve üye ülkelerin ulusal kimliklerini saygıyla karşılar¹²" şeklindeki ifadeyle AB'nin çokkültürlülüğe saygı tanımını da güçlendirmektedir. 22. madde "Birlik kültürel, dinsel ve dilsel farklılıklara saygı duyar" ifadesiyle bu durumun altını çizmiştir. Ancak benzer bir ifade 1992'de Maastricht Antlaşması'nın 6. maddesi ve 1993'te Türkiye'nin adaylığı söz konusu olduğunda Kopenhag kriterlerine de eklenerek "ulusal azınlıklara saygı" şeklinde ifade edilmiştir. Bu görüş 2000'lerden itibaren kültürel dinsel ve geleneksel farklılıkların Avrupa için bir zenginlik olduğu fikriyle beslenmektedir. Bu yönde yaratılan "farklılık içinde birleşmiş" sloganı, birçok farklı gelenek ve etnik kökenden gelen ve bir kimlik arayışı içinde olan hakları Avrupa projesi içinde tutmanın önemli bir formülü olarak vücut bulmuştur¹³. İçlerinde Bask örneğinde olduğu gibi birçok farklı ulusal azınlık yaşayan İspanya, Birleşik Krallık ya da Fransa gibi

ülkeler için AB'nin "çokkültürcülük" politikası, siyasal bölünmeyi engelleyen bir supap işlevi görmektedir.

Bask Ülkesi örneğinde Avrupa Birliği'nin varlığı ETA şiddetinin bitmesinde katkı sağlaması açısından önemlidir. Bu çerçevede 29 Mart 2010 tarihinde Uluslararası Temas Grubu tarafından açıklanan Brüksel Bildirgesi¹⁴ ile ETA kalıcı ve uluslararası kurumlar tarafından kontrol edilebilir bir ateşkese davet edilmiştir¹⁵. Akabinde 25 Ekim 2010'da imzalanan Guernica Anlaşması ile ETA "tek taraflı, uluslararası toplum tarafından kontrol edilebilir ve daimi bir ateşkes ilan ederek silahlı mücadeleyi tamamen bırakmaya" çağırılmış, anlaşma metnine Bask bağımsızlıkçı sosyalist hareketi, sendikalar ve ulusalcı hareketler de imza atmıştır. Anlaşmanın imzalanması için, Biscaya eyaletinin küçük ve 2. Dünya Savaşı'nda Nazilerce bombalanmış bir şehri olan Guernica'nın seçilmiş olması da sembolik bir anlam taşımaktadır¹⁶. Guernica Anlaşması'na 2011 yılında ETA'nın tutuklu üyeleri de katılmak istediklerini açıklamış, böylece örgütün kendi üyeleri dahi artık savaşmak istemediklerini resmi bir yolla beyan etmişlerdir.

Guernica Anlaşması ve paralelinde Bask sorununun uluslararası toplum seviyesine taşınması ile oluşan siyasal baskı, ETA'nın önce 10 Ocak 2011'de "daimi, genel ve kontrol edilebilir" bir ateşkes ilan ettiğini açıklaması ve daha sonra 20 Ekim 2011'de silahlı mücadeleye son verdiğini ilan etmesiyle sonuçlanmıştır.

Bununla beraber Bask Ülkesindeki siyasal sorunlara çözüm arayışları devam etmiş, bu çerçevede Guernica Anlaşması'nın imzacıları 11 Aralık 2012 tarihinde Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu başkanlarına verilmek üzere hazırladıkları mektubu Avrupa Parlamentosu'na sunmuşlardır. Mektupta "*Avrupa Birliği'nin barış konusundaki ustalığı ve kapasitelerine dayanarak, Bask Ülkesinde barış için çalışmakta olan sendikal, sosyal ve siyasal örgütlerin AB'nin ve AB temsilcilerinin resmi olarak bu sorunun çözümüne müdahil olması*" istenmiştir¹⁷.

Bu çerçevede Guernica Anlaşması'nın imzacıları "AB'nin üye ülkeler ile Fransa ve İspanya'yı sorunun çözümü konusunda uluslararası kriterlere dayanan sonuçları ele almaya davet etmesini" istemişlerdir. Üye ülkelerin bu davete cevap vermemesi durumunda AB'nin müdahil taraf olarak sorunun sonuçlarının çözümünde başı çekmesi istenmektedir.

İmzacılar aynı zamanda AB'nin "üye ülkeleri İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarına saygı duymaları ve bunları uygulamaları, insan haklarına saygı duymaları" konusunda bir çağrıda bulunmasını talep etmişlerdir¹⁸.

Görüldüğü üzere Bask Ülkesindeki şiddetin sona ermesinde ve siyasal sorunların barışçı yollarla çözülmesinde AB'nin önemli bir rolü vardır. AB'nin ekonomik olarak

kalkınmasında ve güvenli bir Birlik oluşturmasında ulus-devleti aşan bir modelin önemli payı olduğunu ve bu sebeple bölgesel, kültürel ve mikro ulusal yapıları desteklediğini, bu yüzden özellikle Bask Ülkesi, İskoçya ya da Katalonya gibi bölgelerin Avrupa Birliği sistemine karşı olmadıklarını iddia eden görüşler de mevcuttur¹⁹. Ancak bölgesel farklılıklara saygı göstermek ile her bir bölgenin bağımsız bir yapı olarak Avrupa Birliği içinde yer almak istemesi arasında önemli bir fark vardır. Nitekim Katalonya'nın bağımsızlığı konusunda Brüksel'in tavrı son derece olumsuz olmuştur. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 4. maddesinin 2. fıkrasındaki "AB üyelerinin toprak bütünlüğüne saygı duymak zorundadır ve hiçbir üye ülkenin bir bölümünün tek taraflı bağımsızlık bildirgesini tanımayacaktır" ifadesini göstererek Katalonya'nın örneğindeki gibi herhangi bir bölgenin bağımsızlığına karşı AB kapılarının kapalı olacağını belirtmiştir²⁰. Bu açıklama 2014 tarihinde bağımsızlık için referandum yapacağını ilan eden İskoçya ve Katalonya'da bir bağımsızlık fikrine yakın duran bir kesim için, söz konusu bağımsızlık ilanlarının AB içinde büyük sorunlar yaratacağı ve yeni kurulan bu ülkeler için de statü sorunu doğuracağı anlamına gelmektedir. Buradan bakınca AB'nin bölgesel farklılıklara saygı ve çokkültürlülük politikalarının, gerek AB'nin "uluslarüstü" yapısı gereği, gerekse de ulus-devletler içindeki mikro-milletlerin yaşam devamlılığını sağlamak açısından hayati önem taşımakla birlikte, bu devletlerin mevcut yapısını tehdit eden ayrılıkçı hareketleri cesaretlendirdiğini söylemek mümkün görünmemektedir.

Sonuç

Küreselleşmenin siyasal ve ekonomik boyutlarının gitgide geliştiği günümüzde Avrupa Birliği gibi bölgesel entegrasyon örgütlerinin çatısı altında yer alan devletlerin, 19. yüzyıldaki anlayışla ulus-devlet sisteminin çok üstüne çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede, özellikle AB içinde bulunan ve mevcut siyasal yapısını korumaya önem veren Fransa ve İspanya gibi ulus-devletlerin bu yapıyı korurken, kendi ulusal azınlıklarına da demokratik bazı haklar tanıma yoluna gittikleri görülmektedir. Gerek Fransa'nın gerekse de İspanya'nın siyasal tarihi söz konusu ulusal azınlıkların siyasal, dilsel, dinsel, yani kimlik talepleriyle mücadele içinde geçmiş, bu mücadele yukarıda İspanya örneğinde gördüğümüz gibi dönem dönem son derece şiddetli olmuştur. Söz konusu mücadelelerin çoğunda kimlik talebinde bulunan ulusal azınlığa karşı uygulanmış bir asimilasyon ve baskı politikası olduğu görülmektedir. Özellikle 20. Yüzyıl boyunca İspanya devletinin Bask Ülkesinde uyguladığı "devlet terörü", karşı terörü doğurmuş, ETA bu siyasal konjonktürde Bask halkının kurtuluş örgütü olarak algılanmaya başlanmıştır.

1978 İspanya Anayasası'nın ülkeye demokratik haklar getirmesiyle birlikte Bask Ülkesi'ndeki siyasi yapı da yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. İspanya Anayasası'nın giriş ve ilk dört maddesinde İspanya halklarının kültürlerinin, dillerinin ve dinlerinin İspanya'nın zenginliği olduğundan ve anayasal koruma altına alındıklarından, özerklik verilen bölgelerin bayraklarının da İspanya bayrağıyla eşzamanlı olarak göndere çekilebileceğinden, bölgesel dillerin İspanyolcayla birlikte resmi dil olarak kabul edilip okullarda öğretilbileceğinden bahsedilmektedir²¹.

Bununla birlikte ETA'yla mücadelede İspanya devletinin siyasal yollar yerine şiddet kullanması bu dönemde de devam etmiş ve kısaca GAL adı verilen kontrgerilla örgütü "Terörle Mücadele Kurtuluş Grubu" 1982'de yasa-ötesi faaliyetlerine başlamıştır. 1983-1987 arasında ETA militanlarını hedef alan örgütün sivil Basklar arasında da korku yarattığı görülmüştür. Bu dönemde GAL üyelerinin pek çok yasadışı işkence, faili meçhul cinayet ve yargısız infaz olayına adı karışmıştır. Daha sonra açılan soruşturmalarda olaylara karışan birçok devlet yetkilisi hakkında dava açılmıştır²².

Aktif olduğu dönem boyunca ETA'nın 900'den fazla can kaybına yol açtığı bilinmektedir. 2000'lere doğru halk nezdindeki desteği azalan ETA'ya karşı 2002'de Jose Maria Aznar hükümetinin başlattığı baskı ve yıldırma politikaları, pek çok Bask siyasal ve sivil toplum örgütünün de sindirilmesiyle, gazete ve derneklerin kapatılmasıyla devam etmiş, bu durum da ETA'ya yeniden halk desteği verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla beraber 2006 yılı itibariye dönem dönem gerçekleşen ateşkesler, 2011 yılı itibariyle farklı bir mecraya evrilmiş, uluslararası toplum ve daha önce çatışma çözüm süreçlerinde rol almış Berthie Ahern, Tony Blair, Kofi Annan gibi isimlerin de konuya müdahil olmalarıyla Bask sorunu uluslararası platforma taşınmıştır. Hem yerel hem de uluslararası desteğini kaybeden ETA da 20 Ekim 2011 tarihinde silahlı mücadelesine kesin olarak son verdiğini açıklamıştır²³.

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi 21. yüzyıldaki uluslararası sistem ve devlet yapısı, 19. yüzyılda kurgulanmış ulus-devlet modelinin değişmesini zorunlu kılmaktadır. Bu tür yapıların bir noktada siyasi ve kimliksel kifayetsizlikler ve tikanıklarla karşılaşmasına verilebilecek en iyi örneklerden biri eski Yugoslavya olabilir. Dolayısıyla demokratik yollarla sorun çözüm süreçleri oluşturmak, ulus-devletlerin kendi ulusal azınlıklarıyla yaşadıkları siyasal ve kimliksel talepleri çözmenin tek yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

SON NOTLAR

* Yrd. Doç. Dr., Strasbourg Üniversitesi, Savunma ve Strateji Bilimleri Merkezi, Fransa.

¹ Carlizm 1830'larda ortaya çıkan, muhafazakâr, anti-liberal ve gelenekselci bir akım olup, Katolik Kilisesi'nin ve İspanya'daki *fuero*'ların, yani Kral tarafından aristokratlara, ruhban sınıfına ve toprak sahibi zenginlere bahşedilmiş bazı yerel hakların muhafaza edilmesini talep etmektedir. Başlarda Eski Rejim'in tekrar uygulamaya koyulmasını hedeflemiş ve Saray'daki liberal ve merkezci çevrelere karşı çıkmıştır. Carlizm adını, mevcut yasa değiştirilerek tahta çıkarılmaya çalışılan İspanya Kraliçesi Isabelle'e karşı taht kavgası veren kuzeni V. Carlos'tan almış ve Carlos'un tahta çıkmasını isteyenlere verilen isim haline dönüşmüştür.

² "İspanya'nın adının tarihçesi de oldukça ilginçtir. MÖ 1000 yıllarında İber Yarımadasına giden Fenikeliler, burada ilk defa gördükleri bir hayvanın, "tavşan"ı kendi ülkelerindeki kuzulara benzetir ve bu yüzden de Fenike dilindeki adıyla bu toprakları adlandırırılar: I-Saphan-Im. "Saphan" Fenikece kuzu demektir. Zaman içinde bu isim Hispania'ya dönüşür ve oradan da İspanya şeklini alır. Bknz: <http://www.cuniculture.info/Docs/Biologie/biologie-01.htm>

³ Latin Amerika ve İspanya'da kendi bölgesinde sosyal ve siyasal kontrolü elinde bulunduran yerel ağalar, beyler.

⁴ 1887-1900 yılları arasında Biscaya'da bu nüfus demografik olarak toplam nüfusun yaklaşık %48 kadar artmasına sebep olmuştur. Bu sayı bütün İspanya'da o dönemde yaşanan en yüksek nüfus artışıdır. Daha fazla bilgi için bknz. BENNASSAR, Bartolomé, *La Guerre d'Espagne et ses lendemains*, Perrin, 2006, s. 314.

⁵ Fueroların devamlılığını isteyen sistem. Foralizmde her Bask bölgesi özel bir siyasal sisteme tabiydi. Foralizm geleneksel fikirler üzerinden Bask kanına sahip çiftçilerin korunmasını savunuyordu. Bu bağlamda Fueroların devamlılığının, uyumlu ve istikrarlı bir toplumun da devamlılığını sağlayacağına inanılıyordu.

⁶ Antropolojik okulun tanımlarından biridir. Her farklı kültürün insanların kişiliklerini, psikolojik yapılarını, davranışlarını, zihniyetlerini ve fikirlerini farklı şekillerde belirlediğini ileri sürmektedir. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/culturalisme>

⁷ Yazar burada iki tür milliyetçilikten bahsetmektedir: Birincisi daha ziyade kültürel olan ve bölgeselci ruhun kendini gösterdiği Alman usulü milliyetçilik; diğeri de daha evrenselci olan Fransız usulü milliyetçilik. Bir yönüyle romantizm akımına yakın duran kültürel milliyetçilik geleneğinde Alman milliyetçiliğinin sahip olduğu ve bölgeselci ruhun ağırlık kazandığı içerik yeniden üretilmektedir. Evrensellikten kopan bir farklılaşma değerli hale getirilmektedir. Popüler, halk için olan her şey öne çıkarılmaktadır. Bu şekilde efsaneleştirilen birlik, etnik ve kültürel faktörler üzerine inşa edilmektedir. Fransız geleneğinde ise, aynı coğrafya üzerinde birçok kültürü harmanlayan bir tarihsel bütünlük üzerindeki bütün bileşenlerin paylaştığı bir "bir arada yaşama isteği" ifade edilmektedir. Vatandaşlık aktı, ülkeyi bir arada tutan harç işlevi görmektedir. Bu kabulde, kolektif birlik aynı kültüre sahip olmaktan değil, tek ve aynı hukuka sahip olmak esası üzerinden sağlanmaktadır.

⁸ Bask Ülkesinde iç savaştan çok fazla bahsedilmez ancak İç Savaş Bask sorununun üç önemli bileşeninin ortaya çıkmasına sebep olmuştur: Bunlardan birincisi halkın çoğunluğunun, Cumhuriyetçilerin kilise karşıtlığıyla tezat oluşturan militan Katolikliğidir. İkincisi iç savaş sırasında Bask ülkesinin Navarra ve ALava eyaletlerinin halkının General Franco'ya destek vermesine karşın Guipuzcoa ve Biscaya'lıların Cumhuriyetçileri tutmuş olmasıdır. Yani Bask ülkesinin bu iç savaşta ideolojik bir iç bölünme yaşadığını söylemek mümkündür. Üçüncü bileşen ise savaşın Bask milliyetçilerinin genel olarak kendilerini İspanya'ya bağlı hissetmediklerini ortaya çıkarmasıdır. Amaçları ve beklentileri hiçbir zaman İspanyol Cumhuriyetçilerinininkilerle aynı olmamıştır.

⁹ <http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/bolgesel.pdf>

¹⁰ <http://www.courrierinternational.com/article/2012/10/25/ce-qui-rapproche-les-separatistes>

¹¹ http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/justice/index_fr.htm

¹² <http://www.ritimo.org/article1102.html>

¹³ *Ibidem*

¹⁴ http://www.n-va.be/files/default/generated/blikvanger/endorsers_basque_peacestatement.pdf

¹⁵ <http://www.mondialisation.ca/pays-basque-r-actions-politiques-l-initiative-internationale-en-faveur-de-la-paix/18812>

¹⁶ “Adieu aux armes des etarras emprisonnés”, *Journal de la Corse*, 6 Ekim 2011. <http://www.jdcorse.fr/JDC2/L-adiou-aux-armes-des-etarras>

¹⁷ “Le prix Nobel appelé à faire la paix”, *Le Journal du Pays basque*, 12 Aralık 2012. <http://www.lejpb.com/paperezkoa/20121212/377319/fr/Le-prix-Nobel-appele-a-faire-paix>

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ “Union européenne: Ce qui rapproche les séparatistes”, *Courrier International*, 25 Ekim 2012. <http://www.courrierinternational.com/article/2012/10/25/ce-qui-rapproche-les-separatistes>

²⁰ “Les portes de l’Europe commencent à se fermer”, *PressEurop*, 30 Ekim 2012. <http://www.presseurop.eu/fr/content/news-brief/2969921-les-portes-de-l-ue-commencent-se-fermer>

²¹ www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf

²² “Détail de la sale guerre contre les Basques . Récit du rapt et de l’exécution de deux proches de l’ETA par la garde civile espagnole.” *Libération*, 26 Mayıs 1996. <http://www.liberation.fr/monde/0101179603-detail-de-la-sale-guerre-contre-les-basques-recit-du-rapt-et-de-l-execution-de-deux-proches-de-l-eta-par-la-garde-civile-espagnole>

²³ “ETA annonce la fin de son action armée”, *Le Monde*, 20 Ekim 2011. http://www.lemonde.fr/europe/article/2011/10/20/eta-annonce-la-fin-de-son-action-armee_1591629_3214.html

KAYNAKÇA

AKTOPRAK, Elçin, *Devletler ve Ulusları - Batı Avrupa’da Milliyetçilik ve Ulusal Azınlık Sorunları*, Tan Yayınları, Ankara, 2010.

ARENDR, Hannah; *Sur la violence*, Clamran-Lévy, Paris, 1972.

BRAUD, Philippe; “La violence politique: repères et problèmes », préface de *Cultures et Conflits*, Paris, Centre d’Etude des Conflits, L’Harmattan, no. 9-10, printemps-été 1993.

CORCUERA, Javier; *Origenes ideológicas y organización des nacionalismo vasco (1876-1904)*, Madrid, Siglo Veintiuno, 1980.

DAVANT- J.-L, *L’histoire du Peuple Basque*, Donostia Elkarlanean, 2000.

ELORZA, Antonio.; “Los nacionalismos en el Estado español contemporáneo: las ideologías”, *Estudios de historia social*, no. 28-29, ocak-haziran 1984.

HEIBERG, Marianne; “Urban politics and rural culture: Basque nationalism”, London Scholl of Economics, in ROKKAN, Stein and UURWIN, Derek (éds), *The politics of territorial identity; Stuides in Euroepan regionalism*, Londres, Sage Publications, 1982.

IZQUIERDO, Jean-Marie; *La Question basque*, Editions Complexe, 2000.

JAUREGUIBERRY, Francis; *Questions nationales et mouvements sociaux en Pays basque sud*, EHESS, Paris, 1983.

LETAMENDIA, Francisco; *Historia de Euskadi*, Barcelone, Ruedo Ibérico, 1977.

LETAMENDIA, Pierre ; *Nationalismes au Pays Basque*, Presse universitaire de Bordeaux, Collection de la Maison de pays ibériques, 1987.

LOYER, Barbara; *Géopolitique du Pays basque, Nations et nationalismes en Espagne*, L’Harmattan, Paris, 1997.

MICHONNEAU, Stéphane; GUILLAUME, André et LESCURE, Jean-Claude, *L’Europe des nationalismes aux nations*, Paris, Editions SEDES, 1996.

ÖZÇER, Akin, *Çoğul İspanya, Anayasal istemi ve Ayrılıkçı Terörle Mücadele Modeli*, İmge Kitabevi, 2007.

ÖZÇER, Akin, *İspanya Siyasi Tarihinde Bask Milliyetçiliği 1 ve 2*, Doğan Kitap, 1999.

PRADOS, Alfredo Cruz; “Sobre los fundamentos del nacionalismo”, *Revista de estudios políticos (Nueva Epoca)*, no: 88, avril-juin 1995.

RECALDE, José Ramón; “Intersección de dos procesos nacionales (Estudio des conflicto español-vasco)”, *Estudios de historia social*, no. 28-29, ocak-haziran 1984.

SOLDEVILLA Gaizka Fernández, “Agur a las armas. EIA, Euskadiko Ezkerra y la disolución de ETA político-militar (1976-1985)”, en *Sancho el sabio. Revista de cultura e investigación vasca*, ISSN 1131-5350, N° 33, 2010.

TETART, Franck, « Les nationalismes "régionaux" en Europe, facteur de fragmentation spatiale », dans *l'Espace Politique*, 11/2010-2.

WEBER, M.; in BRAUD, Philippe; *Sociologie politique*, Librairie générale de Droit et de Jurisprudence (LGDJ), Paris, 1992.

Gazete makaleleri

CUA, Juliette, « ETA: 50 ans de violence au Pays basque espagnol », *L’Express*, 18 ekim 2010

“Adieu aux armes des etarras emprisonnés”, *Journal de la Corse*, 6 Ekim 2011.
<http://www.jdcorse.fr/JDC2/L-adiou-aux-armes-des-etarras>

“Le prix Nobel appelé à faire la paix”, *Le Journal du Pays basque*, 12 Aralık 2012.
<http://www.lejpb.com/paperezkoa/20121212/377319/fr/Le-prix-Nobel-appelle-a-faire-paix>

“Les portes de l’Europe commencent à se fermer”, *PressEurop*, 30 Ekim 2012.

“ETA annonce la fin de son action armée”, *Le Monde*, 20 Ekim 2011.

“Union européenne: Ce qui rapproche les séparatistes”, *Courrier International*, 25 Ekim 2012.

Internet kaynakları:

<http://www.aralar.net>

<http://www.bbc.co.uk>

<http://www.courrierinternational.com>

<http://www.cuniculture.info>

<http://europa.eu/>

<http://europeecologie.eu>

<http://espacepolitique.revues.org>

<http://www.ikv.org.tr>

<http://www.larousse.fr>

<http://www.latinreporters.com>

<http://www.n-va.be>

<http://www.mondialisation.ca>

<http://www.presseurop.eu/>

<http://www.regards.fr>

<http://www.ritimo.org>

Günlük, haftalık ve aylık süreli yayınlar:

El Pais

Courrier International

Journal de la Corse

L’Express

Le Journal du Pays basque

Le Monde

Le Nouvel Observateur

Libération

The Guardian

The Independent